

Biskop Atle Sommerfeldt:

Likeverdige lemmer på Kristi kropp og i menighetens fellesskap - mellom forpliktelse, mulighet og begrensning

Nordisk nettverkskonferanse i Hurdal, 23.september

Utgangspunktet for dette foredraget er visjonen i den nylig utgitte boken «Helt med», redigert av Sølvi Dahle og Tor Ivar Torgauten. Her tegnes visjonen av et fellesskap for alle, uavhengig av funksjonsevne. Visjonen bringer oss videre fra de nødvendige tilrettelagte fritidstilbudene til reell inkludering i ordinære fritidstilbud. Alle aktører utfordres, og ikke minst tros- og livssynssamfunnene. Forutsetningen for å realisere visjonen i kirken, og særlig i Den norske kirke, er at vi bygger et bærekraftig teologisk grunnlag en slik inkluderende kirkelige praksis. I det følgende gir jeg et bidrag til samtalen om dette.

Kirken – konstituert av Guds handling

Kirkemøtets vedtak i 2012 «Inkludering og tilrettelegging. Mennesker med utviklingshemming i Den norske kirke», fastslår at

«Alle mennesker skal ha samme mulighet til å delta og høre til i den lokale kirkes fellesskap som likeverdige medlemmer, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon».

Dette forankres teologisk med henvisning til Kirkerådets vedtak i 2009 (KR 57/2009) der det heter:

«Den norske kirke har sitt grunnlag i Jesu liv, død og oppstandelse. Den består av mennesker som ved dåpen er satt inn i fellesskap med Gud og med hverandre. Dette betyr at alle dømte har lik rett til å tilhøre kirkens fellesskap (pkt1)...Troen er en gave som skapes av Den treenige Gud, uavhengig av intellektuell utrustning eller kommunikasjonsevne. Troen er Guds verk, ikke en menneskelig prestasjon» (pkt 2).

KMs konklusjon i 2012 står fast, men jeg vil i dette bidraget gi en noe annen forankring av denne konklusjonen enn det Kirkerådet gjorde i 2009. Etter min oppfatning er den ekklesiologiske grunnforståelsen i Kirkerådets vedtaket ikke tydelig nok på at kirkens konstituerende kjerne, som er forvaltningen av Ord og sakrament, er grunnlaget for et inkluderende fellesskap og for likeverdighet i kirken. Det er ikke «fellesskapet av de troende» som konstituerer kirken, men Guds handling i Ord og sakrament.

Kirken grunnlegges ved at den korsfestede Jesus er den oppstandne Kristus. Han er

«den usynlige Guds bilde, den førstefødte før alt det skapte. For i ham er alt blitt skapt, i himmelen og på jorden, det synlige og det usynlige, troner og herskere, makter og åndskrefter - alt er skapt ved ham og til ham. Han er før alt, og i ham blir alt holdt sammen. Han er hode for kroppen, som er kirke. For i ham ville Gud la hele sin fylde ta bolig, og ved ham ville Gud forsone alt med seg selv, det som er på jorden, og det som er i himmelen, da han skapte fred ved hans blod på korset» (Kol 1,15-20).

Dette mysteriet har vært skjult gjennom alle tider og alle slekter og ble åpenbart også for folkeslagene, nemlig ved at Kristus er blant dem og gir håpet om herligheten (Kol 1,27b).

Håpet om herligheten er forankret i at Kristus

«kledde maktene og åndskreftene nakne og stilte dem fram til spott og spe da han viste seg som seierherre over dem på korset» (Kol 2,15).

Men hvordan kan folkeslagene se at Kristus er midt i blant dem etter at den første generasjonen av vitner ikke lenger kan fortelle det? Finnes det noe sted der den usynlige Guds bilde er tilstede i historien og i menneskers virkelighet?

Det er dette mysteriet kirken er sendt til alle slags folk for å forvalte. I den økumeniske kirke er denne tilstedeværelsens mysterium uttrykt synlig i sakramentene – i vår lutherske tradisjon strengt koblet til dåp og nattverd. Begrensingene i vår tradisjon i antall sakramenter er knyttet til at sakramentene skal ha det synlige og stofflige uttrykk for Kristi tilstedeværelse. Slik understrekes inkarnasjonens virkelighet. Gud ble menneske av kjøtt og blod, og derfor identifiserte Gud seg med jorden og det skapte. Guds tilstedeværelse kan sanses og erfares i skaperverkets midler fordi hele mennesket og hele skaperverk tilhører Gud. I inkarnasjonen er det absolutte skillet mellom Gud og skaperverk derfor opphevet.

Når sakramentene består av vann, grunnlaget for alt levende liv, og fruktene av samvirket mellom natur og menneske i brød og vin – bekreftes menneskets verdighet fordi skapelsen bekreftes. Også menneskets likeverdighet bekreftes i elementene når skapelsens virkelighet bekreftes, da bekreftes også at alle mennesker er skapt i Guds bilde.

Når den korsfestede og oppstandenes tilstedeværelse i vår virkelighet uttrykkes i sakramentenes sammenbinding av Gud og skaperverk, synligjøres også at

«i Kristus sammenfattes alt i himmel og på jord» (Ef 1,10).

Er dette til å forstå?

«Nei, vi forkynner et mysterium», sier Paulus til kirken i Korint, «Guds skjulte visdom.....det som ikke kom opp i noe menneskehjerte....det har Gud åpenbart for oss ved sin Ånd» (1Kor 2,7;9-10).

Denne Åndens åpenbaring har Gud knyttet til sakramentenes bruk. Guds løfte er at Den hellige ånd er tilstede og virker i sakramentene. Dette behøver vi ikke å forstå eksklusivt. Ånden virker der den vil. Men vi kan hvile i at Gud har lovet å være tilstede med sin hellige Ånd. Det frigjør oss fra indre og ytre forventinger om opplevelse av Åndens brus for å kunne tale om Den hellige ånd i våre liv. Den hellige ånd – og ikke vår egen tolkning eller erfaring - gir oss del i sakramentenes og troens store mysterium – at i den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus gir Gud hele menneskeheten og hele skaperverket del i Guds kjærlighet i en ren nådeshandling.

Sakramentene er grunnlaget for likeverd

Dåpen er det synlige uttrykket for at menneskene – alle slags folk og mennesker – blir deltager i Jesu kamp og seier over synd og død ved å bli begravet med ham og få del i oppstandelsens

seier over makter og åndskrefter (Kol 2,12-15). Det er ikke den døptes egenskaper, men Jesu kamp og seier som gir den dømte del i håpet om herlighet.

Dåpens element og ritual gjør ikke forskjell på folk. I kirkens historie har samfunnet – og kirken som et speil av samtidens tidsånd - plassert mennesker i ulike kategorier av verdighet. Dette skjer på tross av at Jesus i sitt virke konsekvent brøt ned datidens skiller mellom mennesker og reiste opp alle de ulike kategoriene mennesker datidens religiøse myndigheter ekskluderte: Enker, barn, kvinner, syke, spedalske, hedninger, enslige kvinner, okkupasjonsmaktens soldater og funksjonærer. Mens den gamle paktens tegn gjorde forskjell på folk ved at tegnet var knyttet til ett folkeslag og ett kjønn, ble den nye pakts tegn vannet, som alle mennesker og hele skaperverket er like avhengig av og som er synlig for alle. Sterkere kan ikke likeverdigheten understrekes.

I vår kirke har vi fratatt mennesker muligheten til fysisk å bli minnet på Guds handling i dåpen. Vi har f.eks. ikke dåpsvann tilgjengelig ved inngangen som vievann. Slik fratar vi oss selv likeverdighetens uttrykk når en går inn i det hellige rom. Sammenholdingen av likeverd og hellighet blir dermed svekket. Desto viktigere er det ofte er dåpshandling i søndagens hovedgudstjeneste. Da blir alle døpte minnet på og får bekreftet sitt og alles likeverd samtidig som de blir minnet på sin egen delaktighet, sammen med andre, i Jesu kamp og seier og grunnlaget for sitt håp om herlighet. Jeg ser med glede at sanselige dåpspåminnelser på ulike måter nå finner veien inn i gudstjenestene og kirkerommene våre og slik skaper den likeverdighetsplattformen Gud har gitt oss, tilgjengelig for alle.

Nattverden er sentrum i kirkens gudstjenestefeiring. Gudstjenesten er i bunn og grunn en feiring av at Gud kommer oss i møte som korsfestet og oppstanden i brød og vin. Vi feirer at vi kan se at den korsfestede og oppstandne er i blant oss og derfor gir oss en konkret forankring for håpet om herligheten.

Nattverden er ikke et symbol for fellesskapet mellom mennesker og feiring av dette, nattverden er det sted der den korsfestede og oppstandne er reelt tilstede – i vår kirke når brødet og vinen blir gitt og deretter spist og drukket - når det er i bruk. Nattverden er uttrykk for Guds fortsatte vilje til å ha fellesskap med oss.

Den uttrykker Guds fortsatt deltagelse i vår kamp ved at vi mottar brødet og vinen fysisk, og vi smaker og kjenner den korsfestede og lidende Gud. Nattverdens legeme og blod er den oppstandnes legeme og blod. Nattverden oss derfor del i den korsfestedes seier over synd og død. Gud deltar i vår lidelse og Gud gir oss deltagelse i Guds seier over døden og dødskreftene.

I Korintermenigheten blandet man sammen et alminnelig måltid med nattverdmåltidet. Det førte til at de sosiale skillene mellom folk ble synlige og praktisert når menigheten samlet seg. Kanskje ble bordskikken videreført slik at fattige og tjenere serverte og spiste rester, mens de velstående kunne meske seg. Korinterne trodde øyensynlig at det var måltidsfellesskapet mellom dem som var nattverdets innhold. Men slik er det ikke, sier Paulus. For nattverden er feiringen av den korsfestede og oppstandne i brød og vin, slik Jesus selv innstiftet det. De som ikke forstår forskjellen mellom et vanlig måltidsfellesskap og nattverden, de ser heller ikke at det er Herrens kropp og blod som deles, de forstår ikke at nattverden er det fysiske og konkrete uttrykket for at den korsfestede og oppstandne er hos dem (1Kor 11). Det er ikke manglende

kognitiv kunnskap om kirkens nattverdteologi Paulus avgrenser seg mot med sine harde ord i 1.Kor 11,29, men samrøret mellom et vanlig måltidsfellesskap og nattverden. I nattverden er den usynlige Gud tilstede i elementene. Paulus formaning er rettet mot dem som ekskluderer andre fra feiringen, ikke mot dem som vil invitere «på gater og streder» til en forsmak på Guds store gjestebud i himmelen.

Den korsfestede og oppstandne kommer til oss i nattverden og møter menneskene, slik den inkarnerte Gud i Jesus fra Nasaret møtte mennesker. Sist søndag hørte vi hvordan tårene til enken i Nain var tilstrekkelig for at Jesus vekket hennes sønn opp fra de døde, vi husker at Sakkeus sitt ønske om å få øye på Jesus var nok for ham til å få Jesus på besøk, og at forbryterens bønn på korset om å bli husket var nok for Jesus til å ta imot ham. Den åpne nattverdfeiringen som har vokst frem i Den norske kirke de siste tiårene og som har ført til en betydelig økning både i samlet nattverddeltagelse og antallet som deltar i nattverden hver gang den feires – omtrent 3 ganger så mange som på 1960-tallet - nærmer seg den praksis Jesus selv hadde i møte med mennesker.

Alle Jesu møter skjedde i offentlighet og ikke skjult for noen. Derfor ble det også slik at kirken ikke falt for fristelsen til å utvikle esoteriske kulturer der man samlet seg i hemmelige ritualer. Slik Jesu tilstedeværelse i Palestina var synlig, har kirken forvaltet hans tilstedeværelse blant folkeslag til alle tider i offentligheten, ved den offentlige forvaltning av sakramentene.

Kirken forvalter sakramentene

Det er kirken som er betrodd sakramentene. Derfor fastholder den lutherske bekjennelse i likhet med den økumeniske kirke at Gud har innstiftet en ordnet og spesiell tjeneste som forvalter sakramentene – det vil si er ansvarlig for at Ordet og elementene forenes på en ordentlig måte når de feires. Det er kirken som betror denne tjenesten til identifiserbare personer som sendes til mennesker i lokalsamfunn over hele verden. Derfor har den som forretter dåp og nattverd andre klær enn resten av forsamlingen, derfor må et av kirkens fastsatte rituale følges og derfor må den som utfører dette ha akseptert en forpliktelse til å forvalte sakramentene i tråd med kirkens apostoliske bekjennelse og dens orden, slik at de som deltar kan være trygge på at sakramentene uttrykker kirkens akseptering av dem på Guds vegne og ikke er avhengig av en «tilfeldig» nattverduitdeler. På samme måte som evangeliet ikke oppstår i noe menneskes hjerte, men kommer til oss som Åndens gave, slik forvaltes sakramentene i den brede, økumeniske kirke av en person som i konkret forstand ved håndspåleggelse har del i kirkens kontinuerlige tilstedeværelse i folkeslagene og som er forpliktet på den apostoliske kontinuitet fra Jesus selv i forvaltningen av sakramentene.

Slik sikres at elementene som den oppstandne Jesus Kristus har som middel for sin fortsatte tilstedeværelse i verden, ikke misbrukes til å bli en refleks av menneskelig kapasitet og skikker eller mister den høytidelige hellighet som det innebærer at Gud faktisk er tilstede i sakramentenes elementer.

Et annerledes folk skapes

I dåpen skaper Den hellige Ånd et nytt Gudsfolk:

«Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er ikke jøde eller greker, her ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle èn i Kristus Jesus. Og hører dere Kristus til, er dere Abrahams ætt og arvinger etter løftet» (Gal 3,27-29).

Dette Gudsfolket speiler den likeverdighet som ligger i Guds skapelse av alle mennesker i sitt bilde. Denne likeverdigheten består ikke av menneskenes likhet, men Guds verk i skapelse og dåp, bundet sammen av Jesus Kristus.

Når dåpen skaper et fellesskap av mennesker som er ikledd Kristus, betyr det at vi døpes til å være èn kropp, Kristi kropp:

«For med èn Ånd ble vi alle døpt til å være èn kropp, enten vi er jøder eller greker, slave eller fri (1Kor 12,13) .... dere er Kristi kropp, og hver av dere et lem på ham.» (1Kor 12,27)

Det betyr at

«hver og en skal holde seg til det mål av tro som Gud har gitt ham. Vi har èn kropp, men mange lemmer, alle med ulike oppgaver. På samme måte er vi alle èn kropp i Kristus, men hver for oss er vi hverandres lemmer» (Rom 12,3-5).

I dette nye Gudsfolket skapt i dåpen, er relasjonen mellom de som utgjør folket annerledes enn i et folk bestemt av fødselen. Det er skapt et fellesskap som transcenderer menneskelig ulikhet og inkluderer alle i full likeverdighet. Bildet av kroppen gjør dette figurativt og intuitivt forståelig.

Ved å omtale kirken som Kristi kropp, oppnår derfor Paulus flere ting:

- Ved å knytte forbindelsen mellom dåp og kropp understreker han likeverdighet mellom menneskene i kirken som det grunnleggende særpreget ved kirken som fellesskap. Det var en utrolig radikal beskrivelse i antikkens verden – og den utfordrer oss fortsatt sterkt.
- Ved å bruke «kropp» som metafor på kirken knytter han forbindelsen mellom nattverden og kirkens fellesskap. Han har i kapittelet før fastslått at nattverden gir del i Kristi kropp. Det store mysteriet i nattverden, Kristi reelle tilstedeværelse i brød og vin, videreføres ved at den «kroppen» som har mottatt Kristi kropp i nattverden, går ut fra kirkerommet og «er» Kristi kropp.
- Metaforen av kirken som kropp åpner opp for å fastholde både enhet og mangfold. Det åpner for den økumeniske bevegelses kjerneforståelse av kirkens enhet i verden, nemlig «forsonet mangfold». Kirkens enhet er usynlig på tvers av alle ulikheter og splittelser fordi det er Kristus som er hode og holder kirkens sammen. Samtidig anerkjennes kirkens synlige mangfold som en nødvendighet i verden for å uttrykke Guds storhet i Kristus. Det samme gjelder i minst like stor grad i det relasjonelle fellesskapet mellom kirkens dømte medlemmer. Like stort som mangfoldet er i Guds skapelse av unike mennesker, skal mangfoldet være i kirkens fellesskap. Det er ikke likheten, men den relasjonelle kvaliteten mellom (med)lemmene som er kirkens kjennetegn.
  - «Slik kroppen er èn selv om den har mange lemmer, og alle lemmene utgjør èn kropp enda de er mange, slik er det også med Kristus» (1Kor 12,12).

- Når Paulus beskriver kroppen, beskriver han ulike oppgaver eller tjenester de ulike kroppsdelene i kirken utøver utenfor feiringen av gudstjenesten og kirkerommet. Det betyr at Kristi kropps mangfold og likeverd utfolder seg i den synlig og konkrete virkeligheten, ikke bare i en usynlig og egentlig abstrakt virkelighet. Slik gir han kirken et redskap for å speile faktisk praksis opp mot den realitet kroppen skapt i dåpen og vedlikeholdt i nattverden representerer.
- Metaforen åpner for en kroppslig måte å tenke om kirkens fellesskap på. Den så å si helliggjør kroppen og dens uttrykk. Det gjør at kroppslige og sanselige elementer i kirkens tilbedelse på en særlig god måte kan sies å gjenspeile denne grunnleggende forståelsen av kirken.
- Metaforen tydeliggjør den gjensidige avhengighet av hverandres forskjellighet som gjør at kirken lever og overlever. Vi er hverandres lemmer, sier Paulus til romerne. Det betyr at «når ett lem lider, lider alle de andre med. Om ett lem blir hedret, gleder alle de andre seg» (1Kor 12,26). På en særlig måte visualiserer dette skapelsens radikale utsagn om at hver og en av oss er bærer av Guds bilde. Når vi ser den andre, ser vi et avbilde av Gud, når vi lever med de andre som kroppsdel på en felles kropp, er ikke «den andre» utenfor min virkelighet og eksistens som en fremmed, men er en del av meg selv og min eksistens. Både i Romerbrevet og i Korinterbrevet følges derfor beskrivelsen av kirken med utfordringen til nestekjærighet
  - «Elsk hverandre inderlig som søsken, sett de andre høyere enn dere selv» (Rom 12,10). «Og jeg vil vise dere en enda bedre vei...størst blant dem er kjærligheten» (1Kor 13,1).

Kroppens tilstand

Sakramentenes forvaltning etablerer altså et annerledes folk der den grunnleggende likeverdighet forankret i skapelse og Guds handling i sakramentene, skaper gjensidig avhengighet til hverandre. Dersom vi nå ser hvordan Kristi kropp faktisk har fremstått og fremstår, er kroppens sviktende evne til å leve som en Kristi kropp med de relsjonelle kvalitetene som Paulus beskriver er der, åpenbare. Når jeg i det følgende vurderer kirkens tilstand, bruker jeg den metoden de sør-afrikanske anti-apartheidteologene brukte da de utviklet Kairosdokumentet. Metoden legger vekt på å tale sant om kirken i den kontekst hun lever, og gjør det ved å identifisere tegn på krise og svik, men også tegn på håp og Åndens virke for så å utfordre kirken til å velge håp fremfor destruksjon.

La meg ta det punktvis:

- Kroppen har hatt store vansker med å opprettholde likeverdighet. Ser vi på historien er det tilsynelatende ikke grenser for hvilke skiller mellom folk kirken har etablert:

Menn er mer verd enn kvinner, frie mer verd enn slaver, jøder mer verd enn grekere og andre hedninger – eller omvendt slik det ble ettersom århundrene gikk, voksne mer verd enn barn, maktmennesker mer verd enn arbeidsfolk, hvite europeere mer verd enn samer og fargede afrikanere, indianere og asiater, bofaste mer verd enn reisende, sterkt troende med særlig åndsgaver mer verd enn dem med sennepsfrøtro og taust ønske om å bli sett av Gud. Og ikke nok med det, noen grupper av mennesker ble ikke omfattet i det hele

tatt: Homofile og i særlig grad mennesker med utviklingshemming og annen nedsatt funksjonsevne.

- Samtidig kan vi se at Den hellige ånds gjerning har holdt på hele tiden og gjort at kirken stadig har beveget seg nærmere å realisere dåpens likeverdighet.
- Kirken har i for liten grad maktet å ta med seg nattverdens fellesskap som Kristi kropp ut av kirkerommet og til menneskene. Både som institusjon og som enkeltpersoner har det vært og er stort sprik mellom Kristi kropps virke i samfunnet i Palestina for 2000 år siden, og Kristi kropps virke som kirken i historien. Der Jesus brøt grenser og satte mennesker og nestekjærlighet i sentrum, har kirken bygget grenser og håndhevet regler for adferd som gjenspeiler samfunnet behov for å sikre makthavernes posisjon.
  - Samtidig har Den hellige ånd drevet kirken ut til sosialt arbeid for fattige og utstøtte fra begynnelsen av. Ikke minst har kirkens diakoni særlig ledsaget dem som storsamfunnet og familiene ekskluderte og støtte ut. Dette har vært en konstant side av kirkens tjeneste i verden.
  - Det må også sies at denne siden ved kirkens tilstedeværelse er en viktig grunn til at Den norske kirkes beskrives av dem som kommer i kontakt med henne som raus, respektfullt og inkluderende, i følge Statens omdømmemåling av ulike etater og virksomheter.
- Kirkens forsonede mangfold er ofte vanskelig å få øye på i kirkesplittelsens tidsalder. Men i denne sammenheng er det mer kirkens manglende evne til å inkludere sosial og kulturell ulikhet som er krevende. Her har de nordiske folkekirker en særlig utfordring i og med vår nære forbindelse til nasjonal identitetsbygging, i likhet med flere nasjonale katolske og ortodokse folkekirker. Det medfører lett en noe ambivalent holdning til kulturer som er annerledes enn hovedstrømmen i samfunnet, eller som forstyrrer den nasjonale fortellingen, i Norge ikke minst idealet om den sterke og utforskende polarhelter, nyryddingsfamilien og skiløpere. Det har også vist seg krevende for oss å holde sammen ulike kulturer som har eksistert i samfunnene våre, etnisk, geografisk, språklig og sosialt, men som forsøker å skape seg en stemme for å utvide nasjonens selvforståelse.
  - Samtidig må vi understreke at Den hellige ånd hele tiden utvider rommet og mangfoldet. Vi har bygninger som er store nok til å romme mangfold – det er høyt under taket! – og som kan gi plass til kroppens ulike kulturer. Og de siste 40 årene har vi stadig styrket mangfoldet:
    - Musikk av alle slag
    - Sosiale kulturer, selv om vi sliter med å finne gode former som reflekterer den nye globaliserte og urbane kulturen
    - De døves kultur
    - Kvinnekultur
    - Barnekultur
    - Ungdomskultur
    - Salmeboken som er den bredeste flerkulturelle samlingen både av musikk og lyrikk i Norge i dag, tilpasset svært ulike også kognitiv kapasitet

- Vi har identifisert mennesker med ulike former for nedsatt funksjonsevne og skapt åpne rom der deres kultur setter premissene, til stor glede for mange. Men vi har i for liten grad maktet å bringe disse kulturuttrykkene inn i felleskulturen
- Slik jeg ser det, har vi i liten grad brukt den ekklesiologiske grunnkategorien «kirken som Kristi kropp» som kritisk vurderingsramme for arbeidsdeling slik at alle får muligheten til å være med, hver med det «mål av tro» en måtte ha.
  - Samtidig må det sies at Den hellige ånd også har gitt nåde til at det er utviklet mange gode eksempler på at mennesker med ulik funksjonsevne får oppgaver tilpasset deres «mål av tro». Men det krever at gudstjenesteledelsen har god planlegging og forberedelse.
- De protestantiske kirkenes spiritualitet har i stor grad fått utvikle seg til å være statisk, kognitivt orientert og lite deltagende.
  - Her har Den hellige ånd virkelig åpnet øynene og sørget for store endringer i Den norske kirke, ikke minst med stor åpning for mer kroppslige og sansende spiritualitet, fra korsing og pilegrimsvandring til bevegelser i kirkerommet, lystenning, sidealtere, liturgenes kroppsbevegelser og mye mer. Nye billedtradisjoner i form av ikoner og økt fokus på kirkerommets kommunikasjon er andre gode eksempler. Impulsene både fra katolske og ortodokse tradisjoner strømmer på og er med på å kroppsliggjøre også vår spiritualitet. Jeg er overbevist om at denne formen for spiritualitet åpner opp på en helt annen måte for likeverdighetens spiritualitet når den settes inn i rammen av individuell frihet.
- Jeg tror ikke at kirken noen gang har vært slik som Paulus sier er idealet - elsk hverandre inderlig! Det er en stor utfordring til bekjennelsen til Den hellige ånds virke at Kristi kropp i så mange situasjoner og på så mange måter fremstår som et fellesskap der en vokter på hverandre, forventer likhet og etablerer masse adferdskoder for kirkelig korrekthet.
  - Det ligger likevel en trøst i at kirken faktisk har overlevd, ikke på grunn av fellesskapets kvalitet, men fordi Gud har holdt sin tilstedeværelse opp ved at kirken vært gitt rom til sakramentenes bruk.
  - For oss lutheranere er kirkens *simul iustus et peccator* gjeldene både for oss som personer og for kirken som institusjon. Spriket mellom Guds virkelighet og visjon og våre liv og institusjoner er en del av vår livsbetingelse som vi ikke kan overvinne med smarte tiltak og iherdig bønn. Men vi har fått oppdraget med å hele tiden være et tegn som peker mot håpets herlighet for folkeslagene og alle slags folk. Vårt oppdrag er derfor hele tiden å forsterke håpets bevegelse i endringene i kroppens fremtredelsesform og som uttrykkes klart og rent i sakramentenes mysterium.

Konklusjon

Min oppfatning er at i arbeidet med å utvikle kirkens fellesskap på en måte som i større grad gjenspeiler kirkens identitet som en sakramentalt etablert kropp med likeverdige lemmer, må vi forsterke synligheten i kirkens sakramenter og deres betydning som stedet for den korsfestede og oppstandne Kristus tilstedeværelse i våre lokalsamfunn. Dette gjelder i særlig grad når vi arbeider med mennesker med nedsatt kognitiv kapasitet.

Det betyr at sakramentenes karakter av høytidelig hellighet må betones ved at de forvaltes av personer som er visuelt synlige som i en annerledes rolle. Tydelighet i klær og kroppsbevegelser hos dem som forvalter sakramentene er likeledes en berikelse. Sakramentenes visuelle og stofflige karakter kommuniseres langs helt andre linjer enn de tradisjonelt kunnskapsbaserte, og må derfor forsterkes. En slik utvikling vil forsterke alles opplevelse av likeverd og inkludering fordi den så tydelig legger dette til Gud og ikke til naboen i kirkebenken.

Samtidig må vi hele tiden spørre hvilken tjeneste «lillefinger» og «lår» og «øyne» kan utføre i fellesskapet. Det er nesten utrolig hva mennesker ikke blir bedt om å bidra med, selv om all erfaring er at det skaper bedre og rikere gudstjenesteliv og fellesskap for alle.

Med Den hellige ånds hjelp vil kirken fortsette å bevege seg dypere inn i det å leve i sakramentenes mysterium, og slik tegne et bilde av Guds rike.